

Staré hranice, nové domovy

Exil a jeho identity:

- zdroje
- formy
- reprezentace

4. listopadu 2025

Akademické konferenční
centrum,
Husova 4a, Praha 1

Workshop je součástí programu
Strategie AV21 *Identity ve světě válek a krizí*, pod-
pořeného dotací Akademie věd ČR,
jejímž příjemcem je Filosofický ústav AV ČR.

9.45 h zahájení

První blok / moderuje: Tomáš Havelka

10.00–10.45 Jana Hubková

Muzeum města Ústí nad Labem

Obraz života českého pobělohorského exilu do Saska v letech 1620–1639 v letákové publicistice i jiných dobových pramenech

Příspěvek bude zaměřen na zachycení a vyhodnocení životních zkušeností první konfesně i jazykově nehomogenní vlny nekatolíků z českých zemí do Saska a jejich více či méně úspěšných snah o začlenění do nového prostředí. Do Saska odcházeli většinou utrakvisté a luteráni, kteří mnohdy následovali své již dříve vypovězené duchovní, jimž kurfiřtův dekret z 13. 12. 1622 umožnil pobývat v Sasku bez zvláštního povolení. Způsob života v novém prostředí ovlivňovaly saské městské, zemské a církevní instituce i mnohdy překvapivé změny politických i vojenských priorit saského kurfiřta Jana Jiřího. Rozmanité příklady soužití domácích i nových obyvatel nabízejí zejména lokality při česko-saské hranici (Pirna, Altenberg, Bad Schandau či Freiberg). Svědectví o vzájemných vztazích starých i nových obyvatel podává řada českých, německých či latinských textů, které nacházíme na stránkách kronik, dobových letáků, zpěvníků či literárních nebo historických prací samotných exulantů. Tyto prameny, které historická antropologie označovala jako autosvědectví/Selbstzeugnisse (B. von Krusenstjern) či ego-dokumenty (W. Schulze), zachycují myšlenkový svět a každodenní život českých exulantů a lze je konfrontovat s pohledem oficiální saské či císařské publicistiky.

10.45–11.30 Radmila Prchal Pavlíčková

Katedra historie Filozofické fakulty UP v Olomouci

„Němci i Čechové na velké těžké rýmy i nácty stonali.“

Exulanti v Hofu v pamětech exulanta a místního kronikáře z třicetileté války

Na konci dvacátých let 17. století se ve městě Hof v Kulmbašsko-Bayreutském markrabství vytvořila početná exulantská komunita šlechtických rodin ze západních Čech. O způsobech jejich života, bydlení, komunikaci s místními a integraci do života města není mnoho známo. Jako první východisko pro výzkum interakcí použiji dvojce pamětní zápisky – na straně jedné paměti exulanta Jana Jiřího Haranta z Polžic a Bezdružic (1624–1648) a na straně druhé kroniku hofského varhaníka Jobsta Christopha Růthnera (1633–1643). Zajímat mne bude, při jakých politických, sociálních a válečných okolnostech oba pamětníci evidují ve svých textech ty „druhé“, tedy příslušníky exilového, resp. místního společenství, zda a pomocí jakých prostředků reflektují odlišnou identitu obou komunit, jakou paměť vytváří na vzájemné soužití a různé typy vzájemného působení.

11.30–12.15 Marie Ryantová

Filozofická fakulta Jihočeské univerzity

Nový život ve „Vsi Páně“.

Čeští exulanti ve Wespen u Magdeburgu

Přestože se čeští exulanti v Sasku usazovali spíše poblíž hranic s Českým královstvím, někteří dospěli i do vzdálenějších lokalit. Jednou z nich byla vesnice Wespen u Magdeburgu,

kam se vydali v roce 1669 na pozvání knížete Augusta von Sachsen-Weißenfels exulanti, kteří pocházeli většinou z okolí Jičína a do exilu odešli až po Vestfálském míru přes Slezsko. Přestože jim kníže poskytl ochranu a různé výhody a ustanovil jim česky mluvícího luterského kazatele, jímž se stal rovněž exulant a někdejší dominikán Jiří Holík, setkávali se nově příchozí s řadou potíží, a to jak ze strany místních obyvatel, tak i ze strany svého kazatele. V nastalých konfliktech se tak mj. odrážely rozdílné konfesijní i ryze praktické představy duchovního správce a věřících, kteří tak byli vystaveni mnoha zkouškám své víry i odolnosti. Za výraz jejich posílené identity je možno považovat dřevěný kostel, postavený z výsledků sbírky v roce 1687.

12.15–13.30 přestávka na oběd

Druhý blok / moderuje: Iveta Coufalová

13.30–14.15 Tomáš Havelka

Filosofický ústav AV ČR

Antikrist v rukopise Fulmen brutum

Mezi lety 1629 a 1634 se v severočeské osadě Jesenný u Vysokého nad Jizerou usadili kněží kalvinské konfese Matouš Specinger a Jiří Oekonomus. Během pobytu zde Specinger sestavil monumentální konvolut opisů a autorských prací, který pozdější majitel Pavel Krupský nazval *Fulmen brutum*. Konvolut obsahuje celkem 29 textů, mezi nimiž se průběžně vine linie definování a popisu Antikrista s pozorností na jeho vznik, vývoj a identifikaci. Nejrozsáhlejším textem tohoto typu je samostatný traktát *O Antikristu* Samuela Virgy, který mohl mít vliv na vznik bratrského *Retuňku proti Antikristu*. Ve svém příspěvku se zaměřím na podobu pojetí Antikrista v rukopisu a uvedu některé kontexty.

14.15–15.00 Hana Ferencová

Katedra historie Filozofické fakulty UP v Olomouci

Britský tisk a obraz salcburských exulantů po roce 1731

V roce 1731 byli ze salcburského arcibiskupství vyhnáni tisíce protestantů, jejichž odchod vyvolal široký mezinárodní ohlas a stal se symbolem trvajících náboženské nesnášenlivosti ve střední Evropě. Část z nich se usadila v Prusku, jiní našli nové domovy v Evropě či v britských koloniích v Americe. Příspěvek se zaměří na to, jak byla tato událost reflektována v britském tisku ve třicátých letech 18. století a jakou roli sehrál primárně periodický tisk při formování obrazu protestanského exilu ve Velké Británii. Přestože se jednalo převážně o krátké zprávy, jejich jazyk a kontext rámovaly vnímání salcburských exulantů prostřednictvím motivů náboženského pronásledování, solidarity a charitativní pomoci. V britské veřejné debatě se salcburští vyhnanci stali symbolem „protestantského zájmu“ a připomínkou trvajících náboženských konfliktů v rámci Svaté říše římské. Výzkum si klade za cíl ukázat, jak velkou pozornost téma v britském prostředí získalo v porovnání s dalšími událostmi z německého prostředí a jak periodický tisk přispíval k utváření představ o exilu, víře a hranicích v raném novověku.

15.00–15.15 h přestávka na kávu

Třetí blok /moderuje: Radmila Prchal Pavlíčková

15.15–16.00 Romana Fojtová

bez afiliace

Činnost spolku Sbor českých exulantů i navrátilců z Polska po druhé světové válce

Potomky exulantů v Československu po druhé světové válce duchovně povzbuzoval a formoval spolek Sbor českých exulantů i navrátilců z Polska (Spolek). Cílem přednášky bude představit činnost tohoto spolku, který osciloval mezi podporou hladké adaptace a zachováním exulantské identity předávané v exulantských enklávách za hranicemi českých zemí. Roztroušenost potomků exulantů po pohraničních oblastech Československa narušila kompaktnost několika společenství, a proto se Spolek primárně snažil připomínat jejich příslušnost k reformovaným sborům v Polsku, historii předků a identitární funkci. Tu měl naplňovat zejména „projekt Zelovská kronika“. Spolek působil na konfesně podminěné historické vědomí potomků exulantů, snažil se doplňovat, aktualizovat vzpomínky, aby nezapomněli na své předky, na svou identitu při tážení se, kdo jsou, a bránit opouštění evangelických sborů a odpadnutí od víry.

16.00–16.45 Iveta Coufalová

Filosofický ústav AV ČR

„300 let...“ Rétorika oslav výročí založení exulantských komunit v saském Krušnohoří po druhé světové válce (50. léta 20. století)

Komunity potomků pobělohorských exulantů především v saském Krušnohoří se po skončení druhé světové války ocitly ve složité situaci: musely se vyrovnat s důsledky porážky nacistického režimu, následné denacifikace, příchodu odsunutého německého obyvatelstva ze střední a východní Evropy i formování nového státního útvaru – Německé demokratické republiky. Ve stejné době některá centra pobělohorského exilu slavila třisetletá výročí od svého založení. Příspěvek prostřednictvím dvou příkladů (Johanngeorgenstadt a Oberneuschönberg) představí způsob, jakým dané komunity jubileum založení svých obcí prezentovaly, a současně bude sledovat, jak do těchto vzpomínkových akcí vstupovala státní (východoněmecká) politika, sovětské vlivy a rovněž koinkidence přeshraniční (československá reflexe po odsunu německojazyčných obyvatel). Analýza se také (sondami) soustředí na paměťovou rétoriku a její proměny ve srovnání s předchozími výročími v 19. i 20. století.

16.45 h závěrečná diskuse / shrnutí

17.00 četba z tematických textů/pramenů (každý příspěvek max. 20 min včetně uvedení do kontextu)